

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครอบครัว คือ หน่วยสังคมที่เล็กที่สุด เก่าแก่และมีความคงทนที่สุดในบรรดาสถาบันที่มีอยู่ในสังคม เป็นหน่วยที่เกิดจากการรวมกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์โดยการสมรสทางสายโลหิต หรือการรับเลี้ยงดู มนุษย์ทุกผู้ทุกนามต่างต้องเกิดและเติบโตในครอบครัวทั้งสิ้น สถาบันครอบครัวไม่ใช่เพียงเป็นที่มาของการตั้งครอบครัวขึ้นมาใหม่เพียงเพื่อผลิตสมาชิกใหม่ให้แก่สังคมเท่านั้น สถาบันครอบครัวยังเป็นหน่วยที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพประชากรได้ดีที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นแหล่งก่อกำเนิดของความรับผิดชอบขั้นต้นนับตั้งแต่ระหว่างสมาชิกด้วยกันเองภายในครอบครัวที่พึ่งมีต่อกันและขยายกว้างไปสู่ความรับผิดชอบต่อบุคคลที่มีต่อสังคมและต่อประเทศชาติ เป็นสถาบันสำคัญยิ่งที่ช่วยบรรเทาปัญหาอันจะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ (นิภา ส. ตุมรสุนทร, 2533:3)

ในระดับสังคมครอบครัวไทย ลักษณะเด่น พบว่า แต่เดิมครอบครัวไทยเป็นครอบครัวแบบขยาย (Extended or Joint Family) ครอบครัวมีขนาดใหญ่มีการรวมญาติพี่น้อง 2 หรือ 3 ชั่วอายุคน ภายใต้อาณัติการปกครองควบคุมดูแลของหัวหน้าครอบครัว เช่น ในบ้านมี ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา รวมอยู่ โดยมีพี่น้องที่แต่งงานแล้วหลายคู่ไม่แยกครอบครัวออกไป ฉะนั้น ครอบครัวดังกล่าวจึงเป็นระบบครอบครัวที่ญาติพี่น้องมีความรักใคร่ผูกพันกันมาก (โสภา ชปิลมันน์, สมบัติ สุนทรพิชัย และ ประภาสรัตน์ สุขุมลชาติ, 2534:7) สมาชิกทุกคนในครอบครัวต่างให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของกันและกัน นอกเหนือจากเป็นแหล่งถ่ายทอดความรัก ความอบอุ่น ระบบความสัมพันธ์ทั้งโดยการสมรสทางสายโลหิตหรือการรับเลี้ยงดู ยังเป็นแหล่งถ่ายทอดสรรพวิทยาการใหม่ๆจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ครอบครัวไทยแต่เดิม จะทำหน้าที่กำหนดให้คนได้เข้าใจรู้ระเบียบ กฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันในสังคม มีกรอบมาให้รู้สิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น เรียนรู้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี สืบต่อกันมา เป็นแหล่งหล่อหลอมคนขึ้นมาควบคุมกับสถาบันอื่นๆ (โสภา ชปิลมันน์ และคณะ, 2534:5)

ลักษณะเด่นของสถาบันครอบครัวไทยดังกล่าวนี้ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป อย่างมากกว่าคือมีปัจจัยหลายอย่างอันส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทของสตรีไทย เช่น การต้องการมีชีวิตคู่ที่อยู่เพียงสองต่อสองมีความเป็นอิสระมากขึ้น ต้องการการตัดสินใจปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเองมากขึ้น มีแรงจูงใจจากสังคมที่แวดล้อมเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งสะดวกสบายและความคล่องตัวมีมากขึ้น ปัจจัยทางสภาวะเศรษฐกิจที่บีบบังคับจำเป็นต้องแยกออกจากครอบครัวแบบขยายมีมากขึ้นทั้งนี้เพื่อความคล่องตัวในการต้องเคลื่อนย้ายสมาชิกเพื่อออกไปทำมาหากินที่ที่ดีกว่าเก่า เป็นต้น เหล่านี้เป็นผลให้บทบาทของสมาชิกภายในครอบครัวต้องเปลี่ยนแปลงไป ทุกคนต่างมีบทบาทหน้าที่ภายนอกครอบครัวมากขึ้น เด็กรุ่นใหม่อยู่ห่างไกลพ่อแม่ที่เห็นเด่นชัดผู้หญิง (ภรรยา) ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมหารายได้ร่วมกับ ผู้ชาย (สามี) มากขึ้นเพราะครอบครัวมีขนาดเล็กลง มีเพียงพ่อแม่ลูกเป็นส่วนใหญ่ การหารายได้จึงตกอยู่ที่ทั้งชายและหญิง ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน เวลาให้ครอบครัวจึงมีน้อยลงตามลำดับ

จากปัญหาและสาเหตุเหล่านี้เองทำให้ผู้วิจัย มุ่งความสนใจที่จะศึกษา เกี่ยวกับบทบาทของสตรี โดยเฉพาะในแง่สตรีที่ต้องทำงานนอกบ้านกับความคาดหวังของสตรีต่อบทบาทของคู่สมรสว่าเป็นไปในทิศทางใด

จากอดีตที่ผ่านมา ระบบความสัมพันธ์ต่อกันและการกำหนดบทบาทระหว่างชายหญิงหรือสามีและภรรยานั้นมีพื้นฐานมาจากความแตกต่างทางเพศเป็นสำคัญ จึงทำให้เกิดบรรทัดฐานที่เรียกว่า "บทบาทตามประเพณี" (Traditional role) (สุนนชาติ เจริญศรี, 2528) ฝ่ายชายมีหน้าที่หลักในการหาเลี้ยงและรับผิดชอบงานต่างๆภายนอกครอบครัว ฝ่ายหญิงมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลงานบ้าน ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในบ้าน และเลี้ยงดูบุตร หญิงที่สมรสแล้วจึงเป็นสิทธิขาดของสามีที่ภรรยาต้องรักและเชื่อฟังดังคำพังเพยที่กล่าวว่า ผู้ชาย(สามี) เป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิง(ภรรยา) เป็นช้างเท้าหลัง (ชิตชม วัชรเนตร, 2522:34)

แต่ปัจจุบันสภาพโครงสร้างของสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมเป็นสังคมเกษตรกรรมกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม จากสังคมชนบทกลายเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ทางโครงสร้างของครอบครัวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวไทยในสังคมเมืองหลวงเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ภาวกลาสสภาพมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมก่อให้เกิดงานประเภทที่ใช้กำลังกาสน้อยลงจึงเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีงานทำนอกบ้านมากขึ้นสตรีปัจจุบันมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น สนใจความรู้และสังคมภายนอกเท่ากับชาย ขณะเดียวกันสังคมภายนอกต่างก็ยอมรับมีทรรณะที่ดีต่อบทบาทผู้หญิงในฐานะคนทำงาน เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากจำนวนผู้หญิงที่มีมากขึ้นทำงานตามหน่วยงาน องค์กรต่างๆทั้งของรัฐและเอกชน ในเชิงเศรษฐกิจต่อครอบครัวผู้หญิงมีบทบาทในการหาเลี้ยงมากขึ้น จากบทบาทตามประเพณี (Traditional role) มาเป็นแบบสมภาค (Equalitarian) มากขึ้น ความเหลื่อมล้ำในบทบาทของชายและหญิงมีแนวโน้มลดลงจากครอบครัวที่มีรายได้ทางเดียว (One-income family) มาเป็นครอบครัวที่มีรายได้สองทาง (Two-income family)

ผลจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประจำปี 2538 ว่าด้วยเรื่องโครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พบว่า จำนวนประชากรจำแนกตามอาชีพที่วราชาอาณาจักร แบ่งเป็นชาย 16.72 ล้านคน เป็นหญิง 12.33 ล้านคน เฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครแบ่งตามหมวดอาชีพเป็นชาย 2.01 ล้านคน เป็นหญิง 1.61 ล้านคน จากตัวเลขสถิติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงเข้าสู่ตลาดแรงงานมากขึ้นและมากเกินกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนแรงงานที่เป็นชายทั้งหมด เมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานทั้งในระดับที่วราชาอาณาจักรและเขตกรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยพบว่า การที่สตรี(ภรรยา)มีบทบาทที่ต้องรับภาระหนักในฐานะคนทำงานภายในบ้าน และ คนทำงานนอกบ้านที่เพิ่มมากขึ้นความต้องการ หรือความคาดหวังว่าตนเองจะมีบทบาท หรือความสำคัญเท่าเทียมกับชาย หรือคาดหวังให้ฝ่ายชายมีส่วนร่วมในงานต่างๆภายในครอบครัวเท่าๆกันกับหญิงจึงมีมากขึ้นด้วย และการที่ครอบครัวจะมีความสุขได้ขึ้นอยู่กับความเห็นพ้องต้องกันของบทบาทของสามีกับความคาดหวังของภรรยาต่อบทบาทของสามีมากกว่าความเห็นพ้องต้องกันของบทบาทภรรยา กับความคาดหวังของสามีต่อบทบาทของภรรยาเป็นสำคัญ นอกจากนี้ การได้ตระหนักหรือการกำหนดบทบาทที่ดีที่สร้างสรรค์ภายในครอบครัว โดยเฉพาะบทบาทระหว่างสามีและภรรยา ถือเป็นจุดแรกของการสร้างพื้นฐานที่ดี และก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่สังคม ในอันจะช่วยส่งผลต่อความผาสุกความมั่นคงความเป็นปึกแผ่นของประเทศชาติต่อไปอย่างได้ผล

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษาความคาดหวังต่อบทบาทของคู่สมรสในอุดมคติของสตรีที่ทำงานนอกบ้านในเรื่องต่อไปนี้ ว่ามีมากน้อยขนาดไหน

1.1 งานบ้านทั่วไป (Y_1)

1.2 งานเลี้ยงดูบุตร (Y_2)

1.3 การตัดสินใจเกี่ยวกับการเงินของครอบครัว (Y_3)

2. ศึกษาตัวแปรทางสังคมวิทยาต่อไปนี้ ว่ามีความสัมพันธ์กับความคาดหวังต่อบทบาทของคู่สมรสในอุดมคติในเรื่องงานบ้านทั่วไป งานเลี้ยงดูบุตร และการตัดสินใจเกี่ยวกับการเงินของครอบครัว มากน้อยขนาดไหน

2.1 อายุ (X_1)

2.2 ระดับการศึกษา (X_2)

2.3 สถานภาพการสมรส (X_3)

2.4 ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ (X_4)

2.5 ระดับตำแหน่งหน้าที่ (X_5)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพของสตรีที่ทำงานนอกบ้านกับความคาดหวังของสตรีค่อมทบาทของคู่สมรส โดยเฉพาะนิสิตที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาโทบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมารดาของนิสิตเอง ระหว่างเดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม พ.ศ. 2539

2. ปัจจัยด้านสภาพของสตรีที่ทำงานนอกบ้านที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ปัจจัยด้านอายุ, สภาพสภาพการสมรส, ระดับการศึกษา, ระยะเวลาในการประกอบอาชีพและระดับตำแหน่งหน้าที่ของสตรีที่ทำงานนอกบ้าน

3. บทบาทของคู่สมรส แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

3.1 บทบาทของคู่สมรสในบ้านทั่วไป

3.2 บทบาทของคู่สมรสในงานเลี้ยงคู่บุตร

3.3 บทบาทของคู่สมรสในด้านการตัดสินใจเกี่ยวกับการเงินของ

ครอบครัว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ผลจากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงในฐานะคนทำงานนอกบ้านและต้องสร้างครอบครัวขึ้นในอนาคตเหมือนกันได้ ตระหนักเห็นคุณค่าและความสำคัญของบทบาทระหว่างกันมากขึ้นอันจะมีผลต่อการนำไปใช้ประโยชน์ ในการปรับเปลี่ยนบทบาทระหว่างกันของคู่สมรสได้ในที่สุด

2. ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับการวางแผน และกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนตลอดจนการกำหนดนโยบาย และ แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมไทย ตามนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ได้เป็นอย่างดี